

УДК 811.161.2'373.2'367.7

Г. В. Ткаченко

УТВОРЕННЯ НОВОГО РОЗРЯДУ ХРЕМАТОНІМІВ ТА ЙОГО ПІДГРУП НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ВИДІВ І ТИПІВ ЗБРОЇ

В статті досліджуються назви унікальних видів зброї, які систематизуються за денотатними ознаками. Це дозволило виділити окремий розряд хремадонімів — армоніми.

Ключові слова: хремадонім, армонім, фентезі.

В онімічному просторі української та англійської мов гостро постає питання утворення нових термінів. Особливе місце у лінгвістиці посідає хремадонімія — наука про вивчення власних назв унікальних предметів, тому метою нашої розвідки є розробка нового самостійного розряду, до якого включені назви різних видів зброї та запропоновано уніфікацію їх груп.

Актуальність даної роботи полягає в маловивченості феномену хремадонімії, можливості подальшого детального опрацювання та в утворенні нових розрядів та груп, які згодом стануть складовою повноцінної класифікації хремадонімів.

Об'єктом даної роботи стала відома, славетна реальна або ірреальна зброя, яка має власну назву, отриману завдяки своїм унікальним характеристикам або помітному історичному сліду. Також це може бути зброя, відома як атрибут якогось персонажа, який має надзвичайні здібності та згадується у фантастичній літературі та кінофільмах.

Власне сама назва предмета не завжди може бути документально зафіксована у словниках або енциклопедіях, тому що багато власних назв вилучено як з реального світу, так і з літературних, переважно фантастичних творів. Саме цей факт дає нам змогу використовувати в класифікації як реальні, так і ірреальні існуючі власні назви. Велика кількість останніх сконцентрована у відносно молодому жанрі фантастики, а саме у фентезі як його жанровому різновиді, що виник у ХХ ст. Твори цього жанру до останнього часу практично не вивчали, але з розвитком ономастології як самостійної науки дослідники почали

звертати увагу і на нього. Відповідний жанр стає об'єктом лінгвістичного вивчення саме завдяки великій насиченості онімами, зокрема хрематонімами. Характерною рисою є той чинник, що «утворюючи та описуючи нереальний світ, письменник-фантаст в той же час прагне бути переконливим» [3 : 75].

Термін **фентезі** (fantasy) зазвичай тлумачиться як «різновид літературної творчості, в якому органічною складовою світу є надприродні явища, витвір фантазії автора, котрий здебільшого черпає натхнення у міфах і фольклорі» («Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкієна, «Слимак на схилі» А. і Б. Стругацьких) [11 : 1411]. В інших джерелах подається як «жанровий різновид фантастики, в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною працею (А. Блеквуд, М. Пік, Д. Лавкрофт, Дж. Р. Р. Толкієн)...» [6 : 693]. Основною рисою фентезі є утворення так званого паралельного світу, який може бути схожим з реальним світом, а може і неймовірно відрізнятись від нього. Едвард Джон Мортон Дрекс Планкетт, барон Дансені, цілком може претендувати на звання засновника фентезі. Перша збірка оповідань письменника побачила світ у 1905 році, а в 1922 році вийшов його перший роман. Ці дві дати й можна вважати датою народження фентезі.

Жанр фентезі зацікавив нас наявністю великої кількості хрематонімів. Учені не звертали увагу на цей жанр досить довго в основному через те, що не сприймали його як припустимий об'єкт лінгвістичного дослідження, внаслідок його легкості та екстравагантності. Однак саме останній чинник дозволяє звертатися до творів цього жанру у дослідженні. Створюючи вигаданий або напіввигаданий світ, автор додає величезну долю вигадки, фантазії, щоб наділити певну річ та її ім'я унікальністю. Саме тому можемо виділити першу та головну функцію хрематонімів — створення ефекту неймовірності та екзотичності. Також неможливо не підкреслити дві периферійні ролі хрематонімів у фантастичних творах: вони виконують певну диференційну та стилістичну функції, вагомішою з яких є закріплення назви за якоюсь річчю.

Чіткою вимогою фантастичного жанру до найменування є неординарне та незвичайне забарвлення, характеристика, виявлена в екзотичності [1 : 94; 4 : 114]. Нашу увагу привернули види та типи зброї, які мають надзвичайні властивості і не мають аналогів в існуючому

світі. Варто зазначити, що деякі види зброї дійсно існували, але більшість із них є лише вигаданими предметами світової літератури, телевізійних фільмів та комп'ютерних ігор.

З урахуванням останніх тенденцій розвитку ономастики, а саме з позицій когнітивної ономастики, яка вивчає функціонування онімів в ментальному лексиконі носіїв мови, можемо розподілити всі хрема-тоніми за ступенем організації їх в ментальному лексиконі окремого індивіда на три сфери, або скрипти, як було вперше запропоновано О. Ю. Карпенко [5 : 131–136]: 1) узуальні (історичні або реальні), які дійсно існували або існують, ті, що оточують нас. Їх можна побачити в музеях, на експозиціях та в приватних колекціях (*the Coronation Chair*); 2) віртуальні (вигадані), які створені фантазією людини. Ці приклади можна знайти в творах жанру фентезі, в кінофільмах та комп'ютерних іграх (*the Philosopher's Stone*); 3) сакральні (напівреальні, напіввигадані), хрема-тоніми останнього типу відносяться до священого, релігійного або сприймаемого як святе, адже за визначенням Ж. М. Арутюнової: «сакральне (від лат. «присвячене богам», «священе», «заборонене», «прокляте») — святе, священе, важлива світоглядна категорія, яка виокремлює галузі буття та стану існуючого, які сприймаються свідомістю як принципово відмінні від повсякденної реальності та виключно цінні» [2 : 392]. Сакральні приклади можна знайти в міфах, легендах та переказах (*the Holy Grail*).

Отже, спираючись на розподіл хрема-тонімів на вищезазначені сфери або скрипти, пропонуємо наступну класифікацію, в якій будуть наведені приклади з урахуванням функціонування хрема-тонімів за ступенем їх реальності в свідомості людини.

Першою вагомою працею, де було подано чітке визначення терміну **хрема-тонім**, стала робота російського ономатолога О. В. Суперанської «Загальна теорія власної назви». На думку дослідниці, **хрема-тоніми** — власні назви окремих неживих предметів (зброї, посуду, коштовностей, музичних інструментів) [9 : 190]. Н. В. Подольська подає наступне визначення: «**хрема-тонім** — власна назва унікального предмета матеріальної культури, виробленого чи здобутого руками людини» [7 : 146].

Згідно з класифікацією онімного простору української мови, запропонованої М. М. Торчинським, **хрема-тоніми** — власні назви унікальних предметів матеріальної культури, зроблені руками людини

або знайдені природно — утворюють чотири розряди [10 : 193 — 196]. До них входять наступні: **ювеліроніми** — власні назви дорогоцінного каміння (намісто *The Heart of the Ocean*), **колекціоніми** — власні назви зібрань за окремими методами (марка *Z Grill*), **емблеоніми** — власні назви предметів, що мають рельєфне покриття або якусь певну символічність зображення (герб США *The Great Seal of the USA*) та **унікумоніми** — власні назви унікальних та неповторних предметів (стіл *The Round Table*).

Власні назви унікальних видів зброї (**артилеріоніми**), належать до однієї з груп останнього розряду, тобто до унікумонімів. Проте у такому разі вважається важливим уточнити значення останнього терміну. За одним з критеріїв термінотворення важливою складовою утворення терміна є грецькі та латинські терміноелементи, які складають його основу. Отже у даному випадку термін **артилеріонім** був утворений від фр. *artillerie* — зброя. Тому, беручи до уваги вище зазначений критерій утворення нових термінів, вважаємо необхідним скорегувати термін та запропонувати нову назву — **армонім** (від лат. *arma* — зброя).

У ході детального вивчення онімного простору англійської мови було виявлено більшу кількість одиниць зброї, які мають власні назви, ніж в українській мові. Саме це й дозволило нам виокремити армоніми в самостійний розряд. З урахуванням основних принципів термінотворення, можемо виділити шість підгруп армонімів.

Існують відповідні критерії, які дають підстави класифікувати термінологію зброї:

- 1) призначеність для ураження (тобто зброя для ураження відповідного об'єкта);
- 2) цільове призначення (тобто зброя для цільового влучення).

Згідно з даними видових та цільових ознак зброю в цілому можна розподілити на два типи: холодна та вогнепальна. Перший тип в свою чергу розпадається на три категорії: ріжуча, колюча та рубляча (або січена) види холодної зброї. За результатом цієї систематизації вважається необхідним розподілити армоніми на наступні групи та дати їм такі назви:

- 1) **Стигмоніми** (від лат. *stigma* — поріз [8]) — ріжучі види холодної зброї: ніж, клинок, стилет та ін. На кшталт, два клинки — *the Sparkling and the Icy Death*.

2) **Пунктоніми** (від лат. *puncta* — заштирк [8]) — колючі види холодної зброї: багнет/штик, шпага, лук, арбалет, спис та ін., на кшталт, *the Spear of Destiny*. *Спис Доли* є одним із *Знарядь Пристрастей*. Це — піка, яку римський воїн Лонгін устромив у підребер'я розіп'ятого Ісуса Христа. Як і усі Знаряддя Пристрастей цей спис вважається однією з найвизначніших реліквій християнства.

3) **Гладіусоніми** (від лат. *gladius* — меч, рублячі та колючі види холодної зброї [8]) — рублячі види холодної зброї: меч, шабля, сокира, тесака ін., на кшталт, *the Thames Sword*, який насправді має ще одну назву *the Thames Scamasax*. Цей меч увійшов до історії Англії завдяки своїй старовинності. Він був знайдений на дні річки Темзи у 1857 році. Науковці вважають, що він був виготовлений приблизно у VIII або IX ст. Унікальним його робить те, що на цьому мечі є написи зі стародавнього рунічного алфавіту. Враховуючи місце знахідки, ця зброя й отримала свою назву. Сьогодні він знаходиться у Британському музеї та є предметом гордості всієї англійської нації.

4) **Фламмоніми** (від лат. *flamma* — вогонь [8]) — вогнепальні види зброї: пістолет, револьвер, кулемет, гармата, рушниця та ін., на кшталт, *the Tzar Cannon* — середньовічна артилерійська зброя, один із пам'ятників російської артилерії та ливарного мистецтва. *Царгармата* була відлита з бронзи у 1586 році російським майстром Андрієм Чолоховим на Гарматному дворі за часів правління царя Федора Івановича.

5) **Протекціоніми** (від лат. *protection* — захист [8]) — захисні або оборонні види зброї: шолом, зброя чи обладунок, щит, на кшталт, *the Wigar* — власна назва зброї короля Артура, XII ст., яку вжито у творі «Брут», у вірші, що вважається одним з найперших англійських творів про Артура та лицарів Круглого Столу.

6) Додаємо ще одну групу, **екзекуціоніми** — назви знарядь катування (від лат. *executio* — кара [8]): тортури, шибениці та ешафоти, які є своєрідними знаряддями для вбивства, на кшталт, *the Tyburn tree* (або *The Triple Tree*) — шибениця на Таймерні.

Під час проведеного дослідження термінології зброї нами був викремлений ще один розряд зброї, а новоутворені групи були систематизовані, внаслідок чого вони отримали свої дефініції. Зазначаємо, що межі розрядів та їх групи є умовними, які згодом при додатковому вивченні будуть уточнюватися та оновлюватися. Останні тенденції

розвитку онімічних досліджень виявили, що кількість незареєстрованих у словниках та енциклопедіях хремотонімів значно більша, ніж зареєстрованих. Цей факт свідчить про перспективність вивчення даної галузі, а також про можливість складання хремотонімічних словників та енциклопедій, адже на сьогоднішній день не існує жодного словника такого типу.

Література

1. Андреевко Е. Ю. Главная ономастическая антиномия научно-фантастических произведений //Шоста Республіканська ономастична конференція (4–6 грудня 1990 року). — Одеса, 1990.
2. Арутюнова Ж. М. Культурология XX век. Словарь. — Санкт-Петербург, 1997.
3. Калинюк Е. А. Жанрообразующая роль онимов в научной фантастике // Питання сучасної ономастики: VII Всеукраїнська ономастична конференція (1–3 жовтня 1997 р.). — Дніпропетровськ, 1997.
4. Карпенко О. Онімія науково-фантастичного тексту: групування за ступенем екзотичності // Слов'янська ономастика: збірник наукових праць на честь 70-річчя доктора філ. наук, професора П. П. Чучки. — Ужгород, 1998.
5. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв // Дис. ... доктора філол. наук. — Одеса, 2006.
6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — К., 2006.
7. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. — М., 1988.
8. Русско-латинский и латинско-русский он-лайн словарь. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.linguaeterna.com/ru/lexicon/5-3.html>.
9. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. — М., 1973.
10. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. — Хмельницький, 2008.
11. Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. — К., 1999.

Ткаченко А. В.

**СОЗДАНИЕ НОВОГО РАЗРЯДА ХРЕМАТОНИМОВ И ЕГО ПОДГРУПП
НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ РАЗЛИЧНЫХ ВИДОВ И ТИПОВ ОРУЖИЯ**

В статье рассматриваются названия уникальных видов оружия, которые обладают именами собственными, что позволило нам выделить отдельный разряд хремотонимов — армонимы.

Ключевые слова: хремотоним, армоним, фэнтези.

Tkachenko A. V.

**NEW SUBDIVISION OF CHREMATONYMS BASED ON THE STUDY OF
VARIOUS TYPES OF WEAPONS**

The article is dedicated to unique kinds of armory which have proper names, that permitted us to unite them into a definite class of chrematonyms — armonyms.

Key words: chrematonym, armonyms, fantasy.